

SINIF ÖĞRETMENİ ADAYLARININ ÇEVRE SORUNLARI BAĞLAMINDA ÖĞRENİM GÖRDÜKLERİ PROGRAMAMA İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

The Pre-Service Primary School Teachers' Opinions Related To Their Program within the Context of the Environmental Issues

Fatih YILMAZ¹
Mehmet GÜLTEKİN²

Özet

Bu araştırmada çevre sorunları bağlamında öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşleri belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda öğretmen adaylarının çevre sorunlarına ilişkin görüşleri ile öğrenim gördükleri programı çevre sorunları açısından değerlendirmeleri istenmiştir. Araştırmaya Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sınıf Öğretmenliği programında öğrenim gören 65 son sınıf öğretmen adayı katılmıştır. Araştırmada veri toplama aracı olarak açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanılmış; veriler nitel araştırmada kullanılan veri çözümleme tekniklerden betimsel analiz tekniğiyle çözümlenmiştir. Araştırma sonunda öğretmen adayları çevre sorunlarının kaynağı olarak insanların duyarlılığını gerekçe olarak göstermişlerdir. Öğretmen adayları su kirliliği, küresel ısınma, hava kirliliğini öncelikli çevre sorunları olarak belirtmişlerdir. Öğrenim gördükleri programın ise çevre sorunları bağlamında kimi boyutlarıyla yeterli kimi boyutlarıyla yetersiz kaldığını ifade etmişlerdir.

Anahtar sözcükler: Çevre sorunları, çevre eğitimi, öğretmen eğitimi, sınıf öğretmenliği lisans programı.

Abstract

The aim of the present study is to figure out the pre-service primary school teachers' opinions related to their program within the context of the environmental issues. With reference to the aim of the study, the pre-service primary school teachers' opinions related to the environmental issues were gathered and additionally, they were asked to evaluate their program in terms of its contribution in the subject of the environmental issues. The participants of this study were 65 pre-service primary school teachers who enrolled in the 4th grade of Primary School Teacher Training Program at Anadolu University. The data of the present study were gathered through a questionnaire which has open-ended questions. The gathered data were analyzed through descriptive analysis technique which is one of the data analysis techniques in quantitative studies. The findings of the study revealed, the pre-service primary school teachers believe that the main source of the environmental issues is the insensitivity of the human. Participants state that water pollution, air pollution and global warming are the fundamental environmental issues. In terms of the contribution of the program to the pre-service teachers' perception related to the environmental issues, some of the

¹ Yrd.Doç.Dr.; Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Diyarbakır fatih.yilmaz@dicle.edu.tr

² Doç.Dr.; Anadolu Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Eskişehir, mgulteki@anadolu.edu.tr

participants found it relatively inefficient, whereas, some of the participants found the contribution as sufficient.

Key words: *Environmental issues, environmental education, teacher training, primary school teacher education.*

GİRİŞ

İnsanların doğal kaynakları kullanma gereksinimleri, kalkınma politikaları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan sınırsız ve bilinçsiz tüketim anlayışı çevresel sorunlara neden olmaktadır. Özellikle sanayileşme ve modernleşmeyle birlikte nüfus artışı, şehirleşme, yaşam kalitesinin yükselmesi, rekabet ve savaşların etkisiyle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren çevresel kirlenme ve bozulmayla birlikte, çevreye karşı duyarlılık ve bilinç kazandırmaya yönelik çabaların artmaya başladığı görülmektedir.

Bilindiği gibi insan yaşamı çeşitli dengeler üzerine kurulmuştur. Bunlar içinde en önemlisi, insanın çevresiyle oluşturduğu dengedir. Doğal dengeyi oluşturan zincirlerin halkalarında meydana gelen kopmalar zincirin tümünü etkilemekte, bu dengenin bozulması da çevre sorunlarına neden olabilmektedir. Nitekim insanın yaşadığı çevre koşulları sürekli değişmekte ve beraberinde yeni sorunları da getirmektedir (İlgar, 2007: 39).

Günümüzde çok çeşitli çevre sorunlarıyla karşılaşmaktadır. Bugünkü durumdan hareketle gelecekte daha büyük sorunların olabileceği endişesi gün geçtikçe artmaktadır. Küresel ısınma ve iklim değişikliği, su kaynaklarının kirlenmesi, kuraklık, sera gazları, erozyon, toprak kirliliği, biyolojik çeşitlilikte yaşanan değişimler, nükleer atık sorunu, katı atık ve geri dönüşüm gibi sorunlar bugün karşı karşıya kaldığımız en önemli ve belirgin sorunlardan bazılarıdır. Bu sorunların çözümünde ise gerek uluslararası gerekse ulusal düzeyde çeşitli politikalar geliştirilmiştir. Nitekim bu politikaların bir sonucu olarak eğitsel bir kavram olan “çevre eğitimi” kavramı ortaya çıkmıştır.

Çevre için eğitim, çok işlemlili bir eğitim türüdür. Çünkü çevre için eğitim tüm iletişim ortamlarından yararlanır; kamu kurumlarının yanı sıra gönüllü kuruluşlar, endüstri ve ticari kurumlar ile basın, üniversiteler çevre için eğitimin tüm aşamalarında birlikte yer alırlar (İleri, 1998, s.5). Bununla birlikte çevre eğitiminin kökleri, doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitimine dayanmaktadır. Ancak, çevre hareketi doğayı koruma etkinliklerinden farklı olduğu gibi çevre eğitimi de, doğayı ve doğal kaynakları koruma eğitiminden farklıdır. Çevre eğitimi, toprak, su, orman gibi doğal kaynakları geliştirme ve korumaya ek olarak biyosfer ve ekosistemleri içine alacak biçimde tüm çevreyi korumak ve iyileştirmek üzerine odaklanmıştır (Ünal ve Dımışkı, 1999: 142). Nitekim çevre eğitimi ile çevreye duyarlılığı yüksek bireyler yetiştirilmesinin yanı sıra, bireylerin dünya üzerinde en iyi nasıl yaşayacaklarının da öğretilmesi amaçlanmaktadır (Havlik ve Hourdequin, 2005: 391). Çevre eğitimi, küresel çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak ortaya çıkan alt eğitim kategorilerinden biri olarak kabul edilmektedir (Okada, Tarumi ve Yoshimura, 2001: 15).

Eğitimin çeşitli basamaklarında uygulamaya konulan çevre eğitimi ile çevresel duyarlılığı yüksek bireyler ve toplumlar yetiştirilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda çevre eğitimi, toplumun tüm kesimlerinde çevre bilincinin geliştirilmesi, çevreye duyarlı, kalıcı ve olumlu davranış değişikliklerinin kazandırılması ve doğal, tarihi, kültürel, sosyo-estetik değerlerin korunması, etkin olarak katılımın sağlanması ve sorunların çözümünde görev alma olarak tanımlanabilir (Türkiye Çevre Atlası, 2004: 452). Çevre eğitimi ile bireylerin içerisinde yaşanan biyofiziksel çevre hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamak, çevre sorunlarına karşı duyarlılık geliştirmek, olumlu tutumlar sergilemek ve çevre sorunlarını nasıl çözecekleri konusunda eyleme geçmelerini olanaklı kılmak amaçlanmaktadır (Fisman, 2006: 39; Hansmann ve diğerleri, 2005: 364; Pooley ve O'conner, 2000: 711). Aynı zamanda çevre eğitimi zorunlu ve evrensel bir eğitim olarak da ifade edilmektedir (Bell, 2004: 43).

Çevre eğitimi konusunda duyarlılık sahibi bireyler aynı zamanda çevre sorunlarına karşı da duyarlılık göstermektedirler. Günümüzde çevre sorunları yerel olmaktan çıkmış evrensel bir boyut kazanmıştır. Çevre sorunlarının etkileri; hava, su ve canlı hareketleri ile ülke sınırlarını aşmakta, ülkelerin gerek olumlu, gerekse olumsuz çevresel etkileri diğer ülkelerin çevre ortamını etkilemektedir. Bu nedenle yalnızca ulusal sınırlarda önlemler alınması yeterli olmamakta, uluslararası uzlaşma ve ortak eylemler gerekli olmaktadır (Haftacı ve Soylu, 2007: 104). Nitekim bu konuda yapılan birçok uluslararası sözleşmeler bunun bir kanıtıdır. Örneğin, Kyoto ve Montreal Protokolleri, Rio Sözleşmesi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Konvansiyonu, Stockholm Organik Konvansiyonu gibi protokoller, sözleşmeler ve konvansiyonlar çevre sorunlarının uluslararası boyuta taşınmasını sağlamıştır.

Türkiye'de çevre ile ilgili konulardaki bilinçlenmenin 1980'li yılların sonlarından başladığı, günümüze kadar artarak devam ettiği söylenebilir. 1978 yılında Çevre Müsteşarlığı kurulmuş, 1991 yılında ise Çevre Bakanlığı'na dönüştürülmüştür. Çevre Bakanlığı, kamu yönetimi reformu kapsamında Mayıs 2003'de 4856 Sayılı Yasa ile Orman Bakanlığı ile birleştirilmiştir. Ancak, çevresel sorunlar yalnızca yasalarla çözülebilecek bir sorun değildir. Bu, bireysel davranışların değişmesi ile olanaklıdır. Davranışların değişmesi ise tutum, bilgi ve değer yargılarının değişmesini zorunlu kılmaktadır. Çevreye karşı pozitif tutum ve değer yargılarının oluşması ise çevre eğitimi ile olanaklıdır (Erten, 2003).

Çevre sorunlarının çözümünde eğitime büyük işlevler yüklenmiştir. Özellikle ilköğretimden başlanarak yüksek öğretime kadar eğitimin tüm basamaklarında çevreye duyarlı bireylerin yetiştirilmesi büyük önem kazanmaktadır. Nitekim çevre eğitimine ilişkin ilk kez 1977 yılında Tiflis'te yapılan hükümetler arası çevre konferansında öğretmenlerin çevre eğitimi konusunda eğitilmeleri önerilmekte ve öğretmen eğitimi programlarına çevre eğitiminin de konulması önerilmektedir (UNESCO, 1987).

Asit yağmurları, nükleer serpintiler, küresel ısınma, AIDS, kanser, hızlı nüfus artışı, enerji kaynaklarının tükenmesi, yeşil alanların ve ormanların giderek azalması, büyük kentlerdeki trafik karmaşası, hava, su ve gürültü kirliliği, depremler, sel felaketleri gibi güncel sorunlar, insanoğlunun doğal çevrenin gelecek nesillere korunarak aktarılması gereken bir miras olduğu konusunda daha duyarlı ve sorumlu olmasını gerekli kılmaktadır. Kuşkusuz daha yaşanabilir bir dünyanın kurulmasında en büyük sorumluluk öğretmenlere düşmektedir. Özellikle sınıf öğretmenleri hizmet ettikleri öğrenci kitlesi dikkate alındığında çevre bilinci oluşturmada en stratejik öğretmen grubunu oluşturmaktadır. Öğrencilerin tümüyle model alarak gördükleri sınıf öğretmenleri, çevre duyarlılığı ve bilinci kazandırmada öğrencileri en çok etkileyebilecek öğretmen grubudur. Bu nedenle sınıf öğretmenleri, önce kendileri çevre sorunlarına karşı duyarlı olmak, daha sonra da bu duyarlılığı öğrencilerine kazandırmakla sorumludurlar.

Öğrencilerini çevre sorunlarına karşı duyarlı yetiştirilebilmesi ise öncelikle sınıf öğretmenlerinin bu duyarlılığa ne derece sahip olduklarına bağlıdır. Çevre sorunlarının çözümünde, sınıf öğretmenlerinin öğretmen eğitimi programlarında aldığı çevre eğitiminin etkisi yadsınmaz. Bu kapsamda sınıf öğretmenlerinin öğrenim gördükleri program sırasında aldıkları çevre eğitiminin yeterli olup olmadığı önem kazanmaktadır. Bu araştırma sözü edilen gereksinimden doğmuştur.

Eğitim Fakültelerindeki programlar incelendiğinde “Çevre Eğitim” dersinin doğrudan çevre eğitime yönelik olduğu görülmektedir. “Fen ve Teknoloji Öğretimi I-II”, “Genel Biyoloji” ve “Genel Coğrafya” derslerinde ise dolaylı olarak çevre eğitime vurgu yapılmaktadır. Seçmeli dersler yoluyla da çevre eğitime ilişkin derslere de yer verildiği görülmektedir.

Alan yazında yapılan araştırmalara bakıldığında çevre eğitimi ilişkin çalışmaların çevresel duyarlılıklar, çevre sorunlarına ilişkin öğretmen adaylarının ve üniversite öğrencilerinin tutum ve görüşleri (Aydın ve Çepni, 2010; Çubuk ve Karacaoğlu, 2003; Yılmaz ve diğerleri, 2002;) öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınmaya yönelik inançları ve algıları (Tuncer ve diğerleri, 2006) alanlarında yoğunlaştığı görülmektedir. Ancak sınıf öğretmenlerinin öğrenim gördükleri program bağlamında çevre sorunlarına ilişkin çalışmalara fazla yer verilmediği görülmektedir. Bu nedenle sınıf öğretmenlerinin çevre sorunlarını öğrenim gördükleri program bağlamında nasıl algıladıkları önem kazanmaktadır. Gelecekte yaşanabilir çevresel ortamların bir sonraki nesillere aktarılmasında eğitim büyük paya sahiptir. Özellikle sınıf öğretmenleri bu konuda daha fazla bilinç ve duyarlılık oluşturmada bir adım öne çıkmaktadırlar. Sınıf öğretmenlerini bu konuda sahip oldukları bilgi, beceri tutum ve değerler rol model olacaktır. Bu bağlamda sınıf öğretmenlerinin çevre sorunlarına karşı olan duyarlılık ve bilinç düzey ve ilgileri önem kazanmakta ve araştırmanın temelini oluşturmaktadır.

YÖNTEM

Tarama modeli kullanılarak gerçekleştirilen bu araştırmada öğretmen adaylarının çevre sorunları bağlamında öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşleri betimlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda araştırmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Araştırmada açık uçlu anket tekniği kullanılmış ve verilerin çözümlenmesinde betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Verilerin toplanmasına ve çözümlenmesine ilişkin ayrıntılar aşağıda açıklanmıştır.

Katılımcılar

Araştırmaya Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalında 2006-2007 eğitim-öğretim yılında 4. sınıfta öğrenim gören öğretmen adayları katılmıştır. Araştırmada son sınıf öğrencilerinden veri toplanmasının temel nedeni, araştırma yapıldığında öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programdaki tüm dersleri almış olmalarıdır. Araştırmaya 39 kız, 26 erkek olmak üzere toplam 65 öğretmen adayı katılmıştır.

Verilerin Toplanması

Araştırmada veri toplamak için araştırmacılar tarafından geliştirilen açık uçlu sorulardan oluşan anket formu kullanılmıştır. Anket formu iki bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde öğretmen adaylarının kişisel bilgilerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise öğretmen adaylarının çevre sorunları bağlamında öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla aşağıda belirtilen sorular yer almıştır:

- 1.Çevre sorunları konusunda neler düşünüyorsunuz?
- 2.Gelecekte dünyamızı en çok etkileyecek çevre sorunlarının hangileri olduğunu düşünüyorsunuz?
- 3.Öğrenim gördüğünüz programda çevre sorunlarına ne derece yer verildiği ve bunun yeterliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?
- 4.Çevre sorunlarının çözümünde öğrenim gördüğünüz programda başka neler yapılabileceğini düşünüyorsunuz?

Anket formlarının geçerliğini belirlemek üzere anket, uzman görüşüne sunulmuş ve alınan eleştiriler doğrultusunda düzeltilmiştir. Uzman görüşlerine göre düzeltilerek son biçimi verilen anket uygulamaya hazır duruma getirilmiştir.

Verilerin Çözümlemesi

Öğretmen adaylarının çevre sorunları bağlamında öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşlerini belirlemek üzere açık uçlu anket yoluyla toplanan verilerin çözümlenmesinde nitel araştırma tekniklerinden betimsel analiz tekniği (Yıldırım ve Şimşek, 2003) kullanılmıştır. Betimsel çözümleme yapılırken elde edilen veriler daha önceden belirlenen temalara göre özetlenerek yorumlanmıştır. Elde edilen veriler, frekans belirtilerek çizelgeler

biçiminde sunulmuş; ayrıca öğretmen adaylarının görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğini gerçekleştirmek amacıyla, öğretmen adaylarının açık uçlu sorulara verdikleri yanıtlar araştırmacılar ve alandan bir uzman ile incelenerek “Görüş Birliği” ve “Görüş Ayrılığı” olan maddeler belirlenmiştir. Araştırmanın güvenilirliği için Miles ve Huberman’ın (1994) belirttiği formül P (Uzlaşma Yüzdesi %) = $[Na$ (Görüş Birliği)/ Na (Görüş Birliği) + Nd (Görüş Ayrılığı)] \times 100 kullanılmış ve hesaplama sonucunda $P = \% 92$ değeri bulunarak araştırma güvenilir kabul edilmiştir. Anket formundaki sorular, öğrenciler tarafından yazılı olarak yanıtlanmıştır. Uygulanan 65 anketin tümü (% 100) değerlendirilmeye alınmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde araştırma bulguları tablolar halinde sunulmuş ve öğrencilerin görüşlerinden doğrudan alıntılar yapılmıştır.

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarına İlişkin Görüşleri

Öğretmen adaylarının çevre sorunları bağlamında öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşlerini belirlemek üzere ilk olarak, öğretmen adaylarına “çevre sorunları konusunda neler düşünüyorsunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Öğretmen adaylarının bu soruya verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Öğretmen Adaylarının “Çevre Sorunları Konusunda Neler Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Çevre sorunları konusundaki düşünceler	f
Toplumsal duyarlılığın yetersizliği	33
İnsan temelli bir sorun	11
Yaşam alanlarının yok olması	10
Küresel ısınma	6
Ekolojik dengenin bozulması	6
Teknolojik gelişmeye bağlı oluşan kirlilik	4
İnsanlığın karşılaştığı en büyük sorun	2

Çizelge 1’deki verilere bakıldığında, çevre sorunlarına ilişkin olarak öğretmen adaylarından, 33’ü “toplumsal duyarlılığın yetersizliği”, 11’i “insan temelli bir sorun”, 10’u “yaşam alanlarının yok olması” ve 6’sı ise “küresel ısınma” ile “ekolojik dengenin bozulması” biçiminde görüş belirtmişlerdir.

Bir öğretmen adayı:

“Çevre sorunları genelde eğitimsiz olan bireyler tarafından meydana gelmektedir. Çevre kirliliğine neden olan bireyler, yapmış oldukları davranışın çevre kirliliğine neden olduğunu bildiği halde umursamadıklarından dolayı veya mecburiyetten dolayı bu hareketi yaptıklarını düşünüyorum.”

Bir başka öğretmen adayı ise:

“Ülkemizde çevre sorunlarının insan yaşamı için çok büyük bir tehdit oluşturduğunu düşünüyorum. Gerek yetkililerin gerekse insanların bu konuya gerekli özeni göstermemeleri tehlikenin daha ileri boyutlara gitmesine neden olmaktadır. Sadece insanların değil doğada yaşayan tüm canlıların yaşam alanlarına zarar vermekte ve ekolojik dengenin bozulmasına neden olmaktadır.”

Öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu çevre sorunlarının kaynağı olarak insanların duyarsızlığının neden olduğunu düşünmektedir. Bu görüşü sırasıyla insan temelli sorun, yaşam alanlarının yok olması, küresel ısınma, ekolojik dengenin bozulması, teknolojik gelişmeye bağlı olarak oluşan kirlenme ve insanlığın karşılaştığı en büyük sorun biçimindeki görüşler izlemektedir.

Öğretmen Adaylarının Gelecekte Dünyamızı Etkileyecek Çevre Sorunlarına Yönelik Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Gelecekte dünyamızı en çok etkileyecek çevre sorunları nelerdir?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 2’de sunulmuştur.

Çizelge 2. Öğretmen Adaylarının “Gelecekte Dünyamızı En Çok Etkileyecek Çevre Sorunlarının Hangileri Olduğunu Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Gelecekte olası çevre sorunları	f
Su kirliliği	37
Küresel ısınma	34
Hava kirliliği	28
Çölleşme	20
Toprak kirliliği	17
Ekolojik çeşitlilikte azalma	12
Sera gazları	7
Kimyasal atıklar	7
Deprem	5
Ormanların azalması	4
Katı atık sorunu	4
Nükleer silahlar	3
Sanayi atıkları	2
Doğal kaynakların tükenmesi	2

Çizelge 2’deki verilere bakıldığında, gelecekte dünyamızı etkileyecek olası çevre sorunlarına ilişkin olarak öğretmen adaylarından 37’si “su kirliliği”, 34’ü “küresel ısınma”, 28’i “hava kirliliği”, 20’si “çölleşme”, 17’si “toprak kirliliği” ve 12’si ekolojik çeşitlilikte azalma biçiminde görüş belirtmiştir.

Bir öğretmen adayı:

“Başta çölleşme, hava kirliliği, denizlerimizin ve çeşitli su kaynaklarımızın kirlenmesi ve canlı yaşamayacak hale gelmesi.”

Bir başka öğretmen adayı:

“En fazla su sıkıntısı yaşanacağını düşünüyorum. Ayrıca aşırı sıcaklardan dolayı biz insanlarda büyük oranda sıkıntı çekecek gibiyiz.”

Bir başka öğretmen adayı ise:

“Küresel ısınma gelecekte insanlığın kaderini değiştirecek en temel sorun olacağı benziyor. Çevre sorunlarından en az tehlikeli denebilecek bir sorun diye bakılmamalı, hepsine çok büyük sorun gibi bakılmalı ve çözüm bulma yolları aranmalı.”

Araştırmaya katılan öğretmen adayları su kirliliğini ve küresel ısınmayı gelecekte karşılaşılabilecek en ciddi sorun olarak görmektedirler. Bununla birlikte, hava kirliliği, çölleşme, toprak kirliliği, ekolojik çeşitlilikte azalma ve sera gazları gibi sorunları da önemli ölçüde dünyamızı etkileyecek sorunlar arasında görmektedirler. Genel anlamda öğretmen adayları çevreyi etkileyen tüm sorunları bir bütün olarak görmek ve önem derecesine göre bir ayrıma gitmekten kaçınmaktadırlar.

Öğretmen Adaylarının Öğrenim Gördükleri Programda Çevre Sorunlarına Ne Derece Yer Verildiği ve Bunun Yeterliliğine İlişkin Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Öğrenim gördüğünüz programda çevre sorunlarına ne derece yer verildiği ve bunun yeterliliği konusunda ne düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 3’te gösterilmiştir.

Çizelge 3’teki verilere bakıldığında, öğrenim gördüğünüz programda çevre sorunlarına ne derecede yer verildiği ve bunun yeterliliğine ilişkin olarak öğretmen adaylarının 35’i “yeterli”, 30’u ise “yetersiz” biçiminde görüş bildirmiştir.

Yeterli görüş bildiren öğretmen adaylarının 24’ü “duyarlılık geliştirdi”, 9’u “çevre sorunlarına ilişkin bilgi düzeyi arttı”, 8’i “geri dönüşüm, katı atık gibi konularda bilgim arttı” ve 5’i “başkalarını bilinçlendirme sorumluluğu kazandırdı” derken; yetersiz diyenlerin 17’si “çevresel duyarlılık geliştirmemesi”, 11’i “dersin uygulamaya dönük olmaması”, 7’si “yapılan etkinliklerin yetersiz olması” ve 5’i “derse ayrılan sürenin yetersiz olması” biçiminde görüş bildirmişlerdir.

Çizelge 3. Öğretmen Adaylarının “Öğrenim Gördüğünüz Programda Çevre Sorunlarına Ne Derece Yer Verildiği ve Bunun Yeterliliği Konusunda Ne Düşünüyorsunuz?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Öğrenim gördükleri programa ilişkin görüşleri	f
Yeterli	35
Duyarlılık geliştirmesi	24
Çevre sorunlarına ilişkin bilgi düzeyinin artması	9
Geri dönüşüm, katı atık gibi konularda bilginin artması	8
Başkalarını bilinçlendirme sorumluluğu kazandırması	5
Çevre sorunlarına çözümüne yönelik bilgilenilmesi	5
Çevreye yönelik proje çalışmalarının yapılması	5
Çevresel duyarlılık için ağaç dikme etkinliklerinin yapılması	5
Çevre sorunlarının tartışılması	2
Öğretim elemanının duyarlı ve bilinçli olması	2
Yetersiz	30
Çevresel duyarlılık geliştirmemesi	17
Dersin uygulamaya dönük olmaması	11
Yapılan etkinliklerin yetersiz olması	7
Derse ayrılan sürenin yetersiz olması	5
Öğretim elemanının çabası ile sınırlı olması	3
Çevre ile iletişim sağlanamaması	3
Diğer derslerle ilişkilendirilmemesi	2

Bir öğretmen adayı:

“Çevre sorunlarına yer veriliyor. Ancak, bunun uygulamasını göremiyorum. Sadece o derste ve o dersi geçmek için çevreyle ilgili konular araştırılıyor. Ama uygulama yapılmıyor. Dersler yeterli olabilir aslında. Aldığım dersler sonucu yeterince bilgilendim, bununla birlikte araştırmalarda yaptım.en çok atıklar konusunda uygulamalar yaptım.”

Bir başka öğretmen adayı ise:

“Sınıf öğretmenliği programında çevre sorunlarına orta derece önem veriliyor. Daha çok önem verilmesi gerektiğini düşünüyorum. Çünkü, sınıf öğretmenleri öğrencilerine birinci derecede modeldir. Çevre bilimi diye bir dersimiz vardı. Bu ders bizleri çevre hakkındaki sorunlar konusunda bilgilendirdi. Daha çok duyarlı olmamızı sağladı. Ama yeterli değil.”

Araştırma kapsamındaki öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programda çevre sorunlarına ilişkin olarak programı kimi boyutlarda yeterli kimi boyutlarda da yetersiz gördüklerini belirtmişlerdir. Programı yeterli gören öğretmen adayları, çevresel duyarlılık, çevre sorunlarına karşı bilinçlenme, bilgi düzeylerinde artış ve başkalarını bu konuda bilinçlendirme boyutlarında olumlu görüşler ifade etmişlerdir. Ancak, programı yetersiz gören öğretmen

adayları ise çevresel duyarlılık kazandırma boyutunda olumsuz görüş belirtmişlerdir. Her iki gruptaki öğretmen adayları öğretim elemanının bu konudaki çabalarını önemsediklerini ve bunun öğretim elemanının çabasıyla sınırlı kaldığı konusunda ortak görüş belirtmişlerdir.

Öğretmen Adaylarının Çevre Sorunlarının Çözümünde Öğrenim Gördükleri Programda Başka Neler Yapılabileceğine İlişkin Görüşleri

Öğretmen adaylarının “Çevre sorunlarının çözümünde öğrenim gördüğünüz programda başka neler yapılabileceğini düşünüyorsunuz?” sorusuna verdikleri yanıtlar ve frekans dağılımları Çizelge 4’te gösterilmiştir.

Çizelge 4. Öğretmen Adaylarının “Çevre Sorunlarının Çözümünde Öğrenim Gördükleri Programda Başka Neler Yapılabilir?” Sorusuna Verdikleri Yanıtlar

Görüş ve Önerileri	f
Uygulamaya dönük etkinlikler yapılmalı	14
Çevreye yönelik etkinlikler zorunlu olmalı	11
Tema Vakfı ile işbirliği yapılmalı	10
Çevreye yönelik eğitim küçük yaşlarda başlanmalı	7
Sanayi kuruluşları üzerlerine düşen görevleri yerine getirmeli	4
Basın-yayın kuruluşları bu konuda duyarlılık göstermeli	4
Uluslararası protokoller kabul edilmeli	2

Çizelge 4’teki verilere bakıldığında, çevre sorunlarının çözümünde öğrenim gördüğü programda başka neler yapılabileceğine ilişkin olarak öğretmen adaylarından, 14’ü “uygulamaya dönük etkinlikler yapılmalı”, 11’i “çevreye yönelik etkinlikler zorunlu olmalı” ve 10’u “Tema Vakfı ile işbirliği yapılmalı” ve 7’si “çevreye yönelik eğitim küçük yaşlarda başlanmalı” biçiminde görüş belirtmiştir.

Bir öğretmen adayı:

“Öğrenciler, bilgilerini okullarda uygulamalı olarak (projeler, seminer vb.) paylaşmalı. Bu konuda gönüllü olan bireyler, sadece panolara afiş asılması değil, Fakülte içerisinde öğrencilere daha fazla etki bırakabilecek projelere imza atılmalı. Öğrenciler çevre sorunlarının ne boyutlarda olduğunu görmeli. Fakültemize özgü, film gösterimleri etkili olabilir. Ayrıca öğretmen olduğumuz okullara da bu konuda nasıl bir eğitim verilmeli, bu konuda bilgilendirmeliyiz.”

Bir başka öğretmen adayı ise:

“Öğrenim gördüğüm dersin saati bence artırılmalıdır. Tabi çevre bilincinin kazandırılması sadece çevre dersiyle sınırlı kalmamalıdır. Diğer derslerin programlarına da koyulmalı, bizlere çeşitli projeler ve çalışmalar verilmelidir.”

Öğretmen adayları daha çok uygulamaya yönelik etkinliklerin programda yer verilmesi gerektiği konusunda görüş bildirdikleri görülmektedir. Aynı zamanda öğretmen adayları sivil toplum kuruluşları, sanayi kuruluşları ile basın-yayın kuruluşlarına büyük görevler düştüğünü düşünmektedir.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Bu araştırmada öğretmen adaylarının çevre sorunlarının insan kaynaklı bir sorun olarak algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim öğretmen adayları küresel ısınma, yaşam alanlarının yok olması, ekolojik dengenin bozulması gibi çevre sorunlarının nedeni olarak da insan olgusuna vurgu yapmaktadırlar. Çevreye duyarlı ve çevre sorunlarının farkında olan ve bu yönde bireyler yetiştirmek çevre eğitiminin temel amaçları arasındadır. Bu bağlamda çevre sorunlarına yönelik çözüm yaklaşımlarında, eğitimin önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir (Özdemir ve Çobanoğlu, 2008: 229).

Öğretmen adayları gelecekte çevre sorunları olarak su kirliliği, küresel ısınma, hava kirliliği, toprak kirliliği gibi temel çevre sorunlarını gelecekte olası sorunlar olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır. Nitekim Özdemir ve diğerlerinin (2004) benzer sonuçlara ulaştıkları görülmektedir. Aynı şekilde yeryüzünün karşı karşıya bulunduğu bu çevre sorunlarının küresel karakteri insanlığın en büyük ortak endişesidir. 20. yüzyılda ortaya çıkan ve 21. yüzyılda devam eden temel sorunlar küresel ölçekte; iklim değişikliği, sınır aşan su ve hava kirliliği, kimyasal kazalar, tehlikeli atıkların taşınımı gibi sorunlardır (Baykal ve Baykal, 2008). Bununla birlikte öğretmen adayları çevre sorunlarına bütüncül bakış sergilemektedir. Her ne kadar farklı biçimlerde temalaştırılsa da, temel anlamda çevre sorunlarının birbirinden ayrılmayan ya da birbirini tamamlayan bütünler olduğu sonucuna ulaşılabilir.

Öğretmen adaylarının öğrenim gördükleri programda çevre eğitiminin yeterliliği konusunda birbirlerine yakın sonuçlar elde edilmiştir. Programı yeterli görenler ile yetersiz görenler dengeli bir dağılım göstermektedir. Programı yeterli gören öğretmen adayları çevreye karşı bilinç ve duyarlılık konularında gelişim gösterdiklerini, çevre sorunlarına karşı çözüm üretmede bilgi ve beceri elde ettiklerini belirtmişlerdir. Nitekim Kennelly, Taylor ve Maxwell (2008) yaptıkları araştırmada, bu durumu destekler sonuçlara ulaşmışlardır. Ancak programı yetersiz görenler ise, çevresel duyarlılık konusunda farklı düşünmektedirler. Benzer durum Gültekin ve diğerleri (2008) tarafından yapılan araştırmada da ortaya çıkmaktadır. Nitekim Gültekin ve diğerleri (2008) öğretmen adaylarının sürdürülebilir kalkınma konusunda öğrenim gördükleri programın yetersiz kaldığı görüşleriyle paralellik göstermektedir.

Öte yandan çevre eğitimi bilinci yalnızca eğitimle sağlanabilecek bir olgu değildir. Bunu destekleyecek pek çok öge bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sanayi kuruluşları ve basın-yayın kuruluşları bunlardan birkaç tanesidir. Yani toplumun tüm kesimlerinin desteğiyle gerçekleştirilecek bir

durum olarak görülmelidir (Hsu ve Ruth, 1996). Benzer şekilde öğretmen adayları da çevre eğitimi konusunda sivil toplum, sanayi ve basın yayın kuruluşlarına büyük görevler düştüğünü belirtmişlerdir. Aynı zamanda çevre eğitimi konusunda programda uygulamalı etkinliklere daha fazla önem verilmesi sonucuna ulaşılmıştır.

Sonuç olarak çevre eğitimi konusunda duyarlı ve bilinçli bireylerin yetiştirmede eğitim büyük rol oynamaktadır. Özellikle yeni nesillerin yetiştirilmesinde öğretmenlerin sahip olduğu nitelikler daha da önem kazanmaktadır. Bu bağlamda öğretmen yetiştiren programlarda özellikle sınıf öğretmeni yetiştiren programlarda çevre eğitimi konusuna daha fazla yer verilmelidir. Bu bağlamda çevre eğitimi tüm derslerle ilişkisi kurulacak bir konu olarak ele alınmalıdır. Çevre eğitimi, kuramsal bilgilerin yanı sıra uygulamalı etkinliklere yer veren bir anlayışla yürütülmelidir. Olanaklar ölçüsünde doğrudan çevre eğitimini içeren seçimli derslere öncelik tanınmalıdır. Duyarlılık geliştirmede sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte sanayi ve basın yayın kuruluşları ile işbirliğine gidilmelidir.

KAYNAKÇA

- Aydın, F. and Çepni, O. (2010). University Students' Attitudes Towards Environmental Problems: A case study from Turkey. *International Journal of the Physical Sciences*, 5(17), 2715-2720.
- Baykal, H., ve Baykal T. (2008). Küreselleşen Dünya'da Çevre Sorunları. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 5(9), ss.1-17.
- Bell, D. R. (2004). "Creating Green Citizens? Political Liberalism and Environmental Education", *Journal of Philosophy of Education*, 38(1), 37-55.
- Çabuk, B. ve Karacaoğlu, Ö. C. (2003). Üniversite Öğrencilerinin Çevre ile ilgili Görüşlerinin İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 36(1-2), 189-198.
- Erten, S. (2003). Okul Öncesi Öğretmen Adaylarında Çevre Dostu Davranışların Araştırılması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28.
- Fisman, L. (2006). The Effects of Local Learning on Environmental Awareness in Children: an Empirical Investigation. *The Journal of Environmental Education*. Sıpring, 36(3), 39-50.
- Gültekin, M., Yılmaz, F., ve Dal, S. (2008). Sürdürülebilir kalkınma ve Çevre Eğitime İlişkin Öğretmen Adaylarının Görüşleri: Anadolu Üniversitesi Örneği. *VIII. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. Çanakkale 18 Mart Üniversitesi*, 2-4 Mayıs 2008.
- Haftacı, V. ve Soylu, K. (2007). Çevre Kirlenmesi ve Çevre Koruma Bağlamında Çevre Muhasebesinin Önemi. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. 33, 102-120.
- Hansmann, R, Scholz, Roland W., Francke, Carl-Johan A. C. and Weymann Martin. (2005) Enhancing Environmental Awareness: Ecological and Economic Effects of Food Consumption. *Simulation and Gaming*.36(3), 364-382.
- Havlick D. & Hourdequin, M.(2005). Practical Wisdom in Environmental Educationethics. *Place and Environment*. 8(3), 385-392.
- Hsu, S., & Roth, R. E.(1996). An Assessment of Environmental Knowledge And Attitudes Held by Community Leaders in the Hualien Area of Taiwan. *Journal of Environmental Education*, 28(1), 24-31.
- İlgar, R. (2007). Çevre Eğitiminde Yaygın Eğitimin Rolü ve Önemi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23, 38-50.
- İleri, R. (1998). Çevre Eğitiminin ve Katılımın Sağlanması. *Ekoloji Dergisi*,7(28), 3-9.
- Kennelly, J., Taylor, N., and Maxwell, T. W. (2008). Addressing the Challenge of Preparing Australian Pre-service Primary Teachers in Environmental Education: an Evaluation of a Dedicated Unit. *Journal of Education for Sustainable Development*, 2, 141-156.

- Miles, M. B. & Huberman, A. M. (1994). *An Expanded Sourcebook Qualitative Data Analysis*. Thousand Oaks, California: Sage Publications.
- Okada, M, Tarumi, H. and Yoshimura, T. (2001). Collaborative Environmental Education Using Distributed Virtual Environment Accessible From Real and Virtual Worlds. *ACM SIGAPP Applied Computing Review*. 9(1), 15-21.
- Özdemir, N. ve Çobanoğlu, E. O. (2008). Türkiye’de Nükleer Santrallerin Kurulması Ve Nükleer Enerji Kullanımı Konusundaki Öğretmen Adaylarının Tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 218-232.
- Özdemir, O., Yıldız, A., Ocaktan, E. ve Sarışen, Ö. (2004). Tıp Fakültesi Öğrencilerinin Çevre Sorunları Konusundaki Farkındalık ve Duyarlılıkları, *Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası*, 57(3) 117-127.
- Pooley, J. A. & O’connor, M. (2000). Environmental Education and Attitudes Emotions and Beliefs are What is Needed?. *Environment And Behavior*. 32(5), 711-723.
- Tuncer, G., Tekkaya, C., Sungur, S. (2006). Öğretmen Adaylarının Sürdürülebilir Kalkınma İle İlgili İnançları: Cinsiyet ve Çevre Dersine Katılımın Etkisi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 31, 179-187.
- Türkiye Çevre Atlası. TC Çevre ve Orman Bakanlığı, 2004.
http://www.cedgm.gov.tr/cevreatlasi/atlasin_metni.pdf adlı internet sitesinden 16.06.2007 tarihinde alınmıştır.
- Unesco-UNEP International Environmental Education Programme. (1987). *Strategies for the Training of Teachers in Environmental Education*. Division of Science, Technical and Environmental Education.
- Ünal, S. ve Dımışkı, E. (1999). Unesco-Unep Himayesinde Çevre Eğitiminin Gelişimi ve Türkiye’de Ortaöğretim Çevre Eğitimi. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16-17; 142-154.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2003). *Nitel Araştırma Yöntemleri* (3. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, A., Morgil, İ., Aktuğ, P. ve Göbekli, İ. (2002). Ortaöğretim ve Üniversite Öğrencilerinin Çevre, Çevre Kavramları ve Sorunları Konusundaki Bilgi ve Öneriler. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 156-162.